

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-263-272

УДК 316.347(477)»15/17»

В. О. БОНДАРУК,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0009-0006-5566-2708

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАННЬОМОДЕРНІЙ УКРАЇНІ

У статті досліджуються деякі аспекти формування територіальної ідентичності українських земель у ранньомодерний період (XVI–XVIII ст.). Висвітлено геополітичні, соціокультурні, інституційні та освітні чинники, що визначали процеси самоідентифікації населення українських територій. Особлива увага приділяється ролі соціальної еліти та освітніх закладів, зокрема Замойської академії, у формуванні територіальної ідентичності. На основі міждисциплінарного підходу розкрито механізми культурної адаптації та збереження колективної ідентичності в умовах пограниччя.

Ключові слова: територіальна ідентичність, ранньомодерна Україна, Замойська академія, альбоми студентів, пограниччя, соціальна еліта, колективна ідентичність.

Bondaruk Vadym. Some aspects of territorial identity formation in early modern Ukraine

The article examines the main aspects of territorial identity formation in Ukrainian lands during the early modern period (16th–18th centuries). The geopolitical, sociocultural, institutional, and educational factors that determined the self-identification processes of the Ukrainian territories' population are highlighted. Particular attention is paid to the role of social elite and educational institutions, particularly the Zamość Academy, in shaping territorial identity. Based on an interdisciplinary approach, the mechanisms of cultural adaptation and preservation of collective identity in borderland conditions are revealed.

Key words: territorial identity, early modern Ukraine, Zamość Academy, student albums, borderland, social elite, collective identity.

Актуальність теми. Соціокультурні трансформації українських земель протягом XVI–XVIII ст., що відбувалися в умовах постійних геополітичних викликів і культурних взаємовпливів, викликають дедалі більший дослідницький інтерес. Адже саме тоді усталювалися основні державницькі і правові практики, які сьогодні можна віднести до української правової традиції. У цьому контексті важливим для розуміння колективної самосвідомості, спільної історичної пам'яті, культурних кодів та світоглядних орієнтацій,

* **Bondaruk Vadym**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

зрештою, правової культури українського соціуму є дослідження феномену територіальної ідентичності, яка займає особливе місце серед ідентичностей, як у період оформлення держав (від XVI ст.), так і з огляду на сучасні виклики, зумовлені, зокрема, російською агресією проти України та окупацією її територій.

Огляд літератури. Історіографія проблеми територіальної ідентичності в українському науковому дискурсі представлена широким колом дослідників, кожен з яких пропонує унікальну методологічну оптику дослідження.

Я. Верменич здійснила фундаментальний внесок у вивчення територіальної ідентичності крізь призму історичної географії. Її праці демонструють просторову динаміку ідентичнісних процесів, розкриваючи складну діалектику взаємодії людини, простору та соціальних інститутів. Дослідниця розглядає територіальну ідентичність як багаторівневу систему просторових самоідентифікацій, що формується в конкретних історичних умовах і зазнає постійних трансформацій під впливом зовнішніх чинників¹.

Продовжуючи ці дослідницькі пошуки, Л. Нагорна зосередила увагу на регіональних вимірах ідентичності, запропонувала комплексний підхід до вивчення соціокультурних трансформацій. Її дослідження розкривають механізми формування локальних та регіональних ідентичностей в умовах складної геополітичної реальності². Важливим аспектом наукового доробку вченої є трактування територіальної ідентичності як динамічної соціокультурної конструкції, що постійно еволюціонує під впливом зовнішніх викликів.

У тісному взаємозв'язку з цими дослідженнями перебувають праці українського етнолога та історика В. Балушка, який представив унікальне дослідження еволюції етнонаціональної самоідентифікації, простежив складний шлях становлення української етнічної свідомості від русинської спільноти до модерної української нації³. Його роботи органічно доповнюють розуміння територіальної ідентичності через призму етнокультурних процесів.

Інституційні механізми ранньомодерного формування ідентичності ґрунтовно досліджені у працях Г. Литвина⁴, О. Однороженка⁵ та ін. Варто згадати також колективну монографію «Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність» авторства О. Рафальського, Я. Калакури, О. Калакури, М. Юрія⁶. Вони розкривають соціальну динаміку ранньомодерного українського суспільства, акцентуючи на ролі соціальних стратифікацій, правових норм та культурних практик у процесах самоідентифікації. Просторові межі українського світу XVI–XVIII ст. досліджуються В. Брехуненком, П. Бойком, А. Зайцем⁷.

Постановка проблеми дослідження. Теперішня територіальна організація України багато в чому визначена ранньомодерною територіальною ідентичністю, зумовленою своєю чергою уявленнями про природний простір. Як багатоаспектне явище територіальна ідентичність потребує комплексного підходу в її дослідженнях, а її аналіз ускладнюється фактом можливості двох форм територіальної ідентичності: ідентичності з територією та ідентичнос-

ті зі спільнотою, що проживає на відповідній території⁸, що є особливо наочним для періоду її формування.

Метою статті є аналіз деяких аспектів формування територіальної ідентичності в українських землях ранньомодерного періоду, виявлення ключових чинників і механізмів її становлення, визначення ролі освітніх закладів, Замойської академії (1594–1784 рр.) як освітньо-культурного феномену.

Виклад основного матеріалу. У контексті ранньомодерного періоду, який характеризується інтенсивними геополітичними трансформаціями, що безпосередньо впливали на процеси самоідентифікації, територіальну ідентичність доцільно розглядати як ідентифікаційні відносини, які пов'язують цю спільноту з її власним життєвим простором.

Перебування українських земель у складі різних державних утворень (Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Гетьманщини) створювало унікальний соціокультурний контекст. Це була доба постійних політичних трансформацій, де кордони не були стабільними, а соціальні групи перебували в стані перманентної взаємодії та культурного обміну.

Визначальними чинниками формування ідентичності були: релігійна належність (хоча, як зауважує Н. Старченко, релігійна ідентичність була далеко не основною серед множинної ідентичності того часу⁹), становість суспільства, мовні ознаки, культурні, зокрема освітні, традиції, символічна географія тощо з тенденціями поступової трансформації до ціліснішої етнокультурної ідентичності.

Так, на українських теренах Великого князівства Литовського загальною тенденцією етнорелігійної владної політики була поміркована толерантність, свідченням чого стала відсутність значних релігійних конфліктів. Згодом для українського соціуму важливим чинником були релігійні трансформації, зумовлені зокрема Берестейською унією 1596 р., яка створила принципово нову конфесійну карту регіону, де православ'я, греко-католицизм та римо-католицизм вступали в складні взаємини та впливали на формування колективної ідентичності. Відтак ключовою проблемою у процесі територіальної ідентичності виступає узгодження конфесійної та світської моделі простору «народу руського».

Значну роль у процесах формування територіальної ідентичності відігравала соціальна еліта, передусім шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини. Дослідження Генрика Літвіна демонструють складну соціальну динаміку, де еліта виступала не лише носієм станових інтересів, а й провідником культурних смислів, адже соціальна стратифікація визначала не лише економічні можливості, а й культурні практики самоідентифікації. Давні шляхетські роди, укорінені в життєвий ландшафт, водночас були носіями складних культурних кодів, що поєднували елементи православної традиції, польської урбаністичної культури та локальних звичаєвих практик. На долю боярсько-князівської еліти впродовж XIV–XVII ст., зазначає Н. Яковенко, випала зовні малопомітна, але вельми важлива роль підмурівка, який забезпечив цілісність українства як

такого. Визнання владою цієї еліти як корпоративної одиниці на тодішні мірки було рівнозначне визнанню територіальної автономії¹⁰. Водночас, зазначає О. Однороженко, шляхта українських земель виступала специфічним медіатором між різними культурними світами, здатним адаптувати та трансформувати зовнішні впливи відповідно до місцевих традицій.

Принциповим аспектом можна визначити постійну присутність не лише у приватному, а й у публічному просторі (зокрема, судівництві, адмініструванні, діловодстві тощо) руської (української) мови, яка була мовою основного правового акта, якими правувалися на українських землях Великого князівства Литовського і Речі Посполитої – Литовського статуту. Матеріали Литовської метрики свідчать про тривалі культурно-правові традиції українського соціуму. Навчальні заклади різного рівня, які діяли на українських теренах – зокрема, це Острозька школа, Львівська братська школа, згодом з'явилася Київська братська школа, ще пізніше – Києво-Могилянський колегіум – хоча і не були масовим явищем, забезпечували знаннєвий мінімум та підстави для самоідентифікації учнів.

Визначальним же у формуванні територіальної ідентичності є уявлення про ментальні мапи українського світу в межах «символічної географії» та їх легітимація в державно-правовому дискурсі. Досліджуючи проблематику руського простору, ідеального і фактичного, Б. Брехуненко і Й. Бойко, зазначають, що конкретні територіальні пропозиції віддзеркалюють тривкість історичної пам'яті про навіть короткострокові максимальні зовнішні контури давніх Київського, Галицько-Волинського, Чернігівського, Переяславського, Турово-Пінського князівств. Відповідно ідеальні кордони «своїєї» Русі проходять по цих контурах¹¹ і свідчать про існування особливого ментального зв'язку спільноти з певною територією. Незмінність фундаментального розуміння елітою ідеальних українських просторових меж червоною ниткою проходить крізь понад столітнє існування Гетьманщини¹².

Свідченням наявності територіальної ідентичності як особливого ментального зв'язку індивіда чи спільноти з певною територією та відповідною територіальною спільнотою¹³ виступають європейські освітні осередки, які об'єктивно «примушували» до самоідентифікації студентів, а з іншого – насамперед через земляцтва – підтримували її. Вже у XIV–XV ст. українські студенти навчалися у провідних університетах Європи – у Празі, Кракові, Болоньї, Падуї, Базелі, Гейдельберзі, Лейдені, Лейпцигу, Віттенберзі та Кенігсберзі. У Краківському університеті лише в 1510–1560 рр. здобули освіту понад 350 вихідців з українських земель¹⁴.

Починаючи з XV ст., у списках Болонського, Падуанського, Празького, Краківського університетів зустрічаються імена студентів і магістрів з зазначенням «Rossicus», «Rhutenus», «Roxolanus», «Le Russia», а з XVI ст. і у вищих школах Німеччини, Швейцарії та Франції – Віттенберга, Грейсфальда, Ростока, Базеля, Парижа та інших міст.

Фіксація територіальної ідентичності студентів відбувалася через запис до студентських альбомів. Уявляється, що цей факт виконував функцію офіційної реєстрації та фіксації територіального походження студента, що значувало початок його освітнього шляху. Водночас це означало входження до певної академічної корпорації, членство в якій не потребувало зовнішніх маркерів, але визнавалося як усередині університетського простору, так і самими студентами, які ідентифікували себе як частину цієї освітньої спільноти.

М. Яременко пише ще про одне призначення альбомів студентів (він використовує альбоми вихованців) – облікові книги, до певної міри навіть бухгалтерські книги. Університетська освіта була платною, на противагу, скажімо, навчанню в єзуїтів, чи в Києві, Переяславі, Чернігові або Харкові, де не треба було платити за навчання. Отже, коли студент приходив до західного університету, його фіксували у книзі, тобто записували, хто він, звідки і що заплатив. Тому цей альбом жодних зображень не містив, це була бухгалтерська книга, за якою перевіряли, чи платня внесена. Але з іншого боку, цим фіксувалося, що ти член корпорації. На наших теренах такого не практикували¹⁵.

Освіта ставала не лише каналом інтеграції до загальноєвропейського інтелектуального простору, а й засобом ідентифікації, де належність до певного регіону, нації чи спільноти набувала особливої ваги. Українські студенти нерідко позначали себе як «рутенці», «з Русі», «з Києва», «з Дрогобича», що фіксувалося в університетських реєстрах і тим самим визнавалося частиною академічної легітимації¹⁶.

Унікальним явищем у творенні культурного ландшафту територіальної ідентичності в ранньомодерній Україні була Замойська академія (1594–1784 рр.)¹⁷. Засновник академії Ян Замойський у фундаційному акті 1600 р. зазначав: «Academiam condere volui, in qua filii patriae nostrae erudirentur, non in aliena mores et linguas degeneres accipientes, sed in domo sua, in fide avorum educati»¹⁸ (Я хотів заснувати академію, у якій навчались би сини нашої вітчизни – не в чужині, приймаючи чужі звичаї і мову, а у своєму домі, виховані у вірі предків).

Феномен академії в контексті формування територіальної ідентичності полягає у поєднанні двох форм територіальної ідентичності: ідентичності з територією та ідентичності зі спільнотою, що проживає на відповідній території.

Академія створювалася на етнічних українських землях, зокрема, в публічному дискурсі Речі Посполитої та міцно трималося переконання, що Белзьке та Руське воєводства, а також Підляшшя та Люблінщина є західними територіями руського світу¹⁹, для освітніх потреб українських земель (Волинь, Поділля, Львівщина, Київщина) упродовж 23 років (1636–1659 рр.) була єдиним університетом «на цілій Русі», – виступала унікальним простором культурної комунікації та соціальної інтеграції, де відбувалося активне становлення колективної самосвідомості спільнот українських земель.

Водночас академія становила унікальний інструмент культурної асиміляції, де відбувалася трансформація локальних ідентичностей у складніші, регіональні форми самоусвідомлення в контексті розвитку в її стінах європейської інтелектуальної традиції, яка, зокрема, є імпліцитною передумовою юридичного мислення²⁰; – згідно з записами Альбому в стінах академії здобули освіту понад 7 тис. вихідців з українських земель – понад 6 тис. осіб – з Белзької і Холмської землі Руського воєводства, 372 – з Руського, 396 – з Волинського, 196 – із Брацлавського та Подільського, 124 – з Київського, що становить понад 70 % від загальної записаної та доступної кількості студентів²¹.

Замойська академія мала вагомий вплив на культурну та правову освітньо-наукову ситуацію на українських землях, загалом, і на розвиток юриспруденції, зокрема, оскільки мала потужний юридичний факультет (відділ) з підготовкою докторів права та публічних нотаріусів.

Випускники Замойської академії, включаючись у публічне життя українського соціуму, не лише зберігали територіальну ідентичність, а й набували усвідомленої через земляцтва ідентичності з локальною спільнотою, а також засвоювали загальноєвропейську ідентичність. Це сприяло появі складних, багаторівневих форм самоідентифікації, у яких локальне, регіональне й універсальне співіснували без жорсткої ієрархії.

Ще одним важливим акцентом процесу формування територіальної ідентичності, яскравою ілюстрацією якого є функціонування Замойської академії, розташованої на пограниччі культур – території, де перетиналися цивілізаційні впливи. Географічне положення Замостя на межі Руського й Белзького воєводств, на стику польських та українських етнічних територій, перетворювало академію на важливий інструмент культурної комунікації та формування багаторівневої ідентичності. У контексті територіальної ідентичності говорячи про характерну для пограниччя культурну гібридизацію, на думку Я. Верменич, «перехресну територію, де відбувається взаємопроникнення культур» та «простір формування гібридних ідентичностей»²², слід наголосити на важливості саме географічного моменту. Йдеться, по-перше, про локалізацію Замойської академії на західних руських землях (фактор ідентичності з територією), по-друге, через привнесення на українські землі випускниками академії набутих у результаті культурних контактів нових елементів (фактор ідентичності зі спільнотою, що проживає на відповідній території).

Висновки. Процес формування територіальної ідентичності в ранньомодерній Україні демонструє складну соціокультурну динаміку, де важливу роль відігравали геополітичні чинники, соціальна структура, культурні практики та освітні інституції, що, однак, не залишає сумнівів стосовно ідентифікаційних відносин, які пов'язують українську спільноту з її власним життєвим простором, підтвердженням чого може слугувати феномен Замойської академії. Роль академії у процесах територіальної ідентичності зі спільнотою виявлялася через створення спільного культурного простору для різних соці-

альних груп; формування єдиної освітньої парадигми для шляхти різного етнічного та релігійного походження; вироблення спільної мови інтелектуального та правового дискурсу; плекання почуття належності до ширшої загальноєвропейської культурної спільноти.

Перспективними напрямками подальших досліджень проблеми територіальної ідентичності в ранньомодерній Україні є поглиблене вивчення ролі інших освітніх осередків і культурних інституцій у формуванні регіональних ідентичностей, а також компаративний аналіз процесів ідентифікації в різних регіонах українських земель. Особливо перспективним видається докладне дослідження альбомів студентів європейських університетів як унікальних джерел фіксації територіальної ідентичності, що дає змогу простежити еволюцію самоідентифікації представників українських земель в освітньому просторі Європи.

1. Верменич Я. В. Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи / відп. ред. В. А. Смолій. НАН України, Ін-т історії України. Київ: Інститут історії України, 2019. 367 с. 2. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст: монографія. НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2008. 404 с. 3. Балушок В. Як русини стали українцями (трансформація української етності в XIX–XX століттях). *Матеріали до української етнології*. 2014. Вип. 13. С. 52–57. 4. Літвін Г. З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569–1648) / пер. з пол. Л. Лисенко; наук. ред. Н. Старченко. Київ: Дух і літера, 2016. 616 с. 5. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада / ред. Ю. Олійник, Ю. Железна. Київ: Темпора, 2011. 422 с. 6. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (наук. ред.), О. Калакура, М. Юрій. НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2022. 512 с. 7. Брехуненко В., Бойко П., Заяць А. Просторові межі українського світу: комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI–XVIII ст.). Міністерство освіти і науки України; Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Львів; Київ, 2023. 480 с. 8. Кухарська Г. Ю. Поняття та різновиди територіальної ідентичності. *Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства: зб. наук. праць* / [за ред. І. О. Пилипенка, Д. С. Мальчикової]. Вип. 10. Херсон: ФОП Вишемирський В. С., 2018. С. 46–51. 9. Старченко Н. Cowo guru – середовище мислення та дії. Релігійна самоідентичність українців (русинів) на межі XVI–XVII ст. (Ч. 1/2). YouTube. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IFNkTHSoc34> (дата звернення: 12.03.2025). 10. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Вид. 2, перепл. і випр. Київ: Критика, 2008. 299 с. 11. Брехуненко В., Бойко П., Заяць А. Просторові межі українського світу: комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI–XVIII ст.). Львів; Київ, 2023. С. 408. 12. Там само. С. 412. 13. Кухарська Г. Ю. Поняття та різновиди територіальної ідентичності. *Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства: зб. наук. праць*. Вип. 10. Херсон, 2018. С. 48. 14. Культурологія: навч. посіб. / за ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк [та ін.]. 2-ге вид.

Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 158. **15.** Життя та звичаї українських студентів у XVII–XVIII ст. Ч. 2. / інтерв'ю з Максимом Яременком, 11.07.2023. Uculture. URL: <https://uculture.com.ua/publications/53> (дата звернення: 01.04.2025) **16.** Нудьга Г. А. Перші магістри і доктори: українські студенти в університетах Європи XIV–XVIII ст. *Жо́тень*. 1982. № 3. С. 89–101. **17.** Див.: Бондарук В. О. Розвиток юридичної науки і освіти в Замойській академії (1594–1784 pp.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В. М. Корещького НАН України. Київ, 2016. URL: https://web.archive.org/web/20170329055249/http://idpnan.org.ua/files/1bondaruk-v.o.-rozvitok-yuridichnoyi-nauki-i-osviti-v-zamoyskiy-akademiyi-1594-1784-rr._d_.pdf (дата звернення: 06.04.2025) **18.** Fundatio Academiae Zamoscensis. Zamość, 1600. S. 216. Kujaŵsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa. URL: <https://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/publication/28579/edition/26794> (дата звернення: 15.03.2025). **19.** Брехуненко В., Бойко П., Заяць А. Просторові межі українського світу: комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI–XVIII ст.). Львів; Київ, 2023. С. 410. **20.** Братасюк В. М. Правова реальність як форма прояву інтелектуальної традиції епохи (на матеріалах романо-германської правової сім'ї): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Київ, 2005. С. 16. **21.** Гмітерек Г. Молодь з українських земель у Замойській академії в XVI–XVII ст. *Соціум*. 2003. № 2. С. 15. URL: http://resource.history.org.ua/publ/socium_2003_2_11 (дата звернення: 03.04.2025) **22.** Верменич Я. В. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 17.

References

1. Vermenych, Ya. V. Terytorialna identychnist ukrainskoho pohranychchia: istorychni vytoky ta heopolitychni vplyvy / vidp. red. V. A. Smolii. NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, 2019. 367 s. [ukr.]. **2.** Nahorna, L. Rehionalna identychnist: ukrainskyi kontekst: monohrafiia. NAN Ukrainy, In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa, 2008. 404 s. [ukr.]. **3.** Balushok, V. Yak rusyny staly ukrainsiamy (transformatsiia ukrainskoi etnonimii v XIX–XX st.). *Materialy do ukrainskoi etnologii*. 2014. Vyp. 13. S. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdue_2014_13_6 (data zvernennia: 02.04.2025). [ukr.]. **4.** Litvin, H. Z narodu ruskoho. Shliakhta Kyivshchyny, Volyni ta Bratslavshchyny (1569–1648) / per. z pol. L. Lysenko; nauk. red. N. Starchenko. Kyiv: Dukh i litera, 2016. 616 s. [ukr.]. **5.** Odnorozhenko, O. Ukrainska (ruska) elita doby Serednovichchia i ranoho Modernu: struktura ta vlada / red. Yu. Oliinyk, Yu. Zhelezna. Kyiv: Tempora, 2011. 422 s. [ukr.]. **6.** Tsyvilizatsiina identychnist ukrainstva: istoriia i suchasnist / O. Rafalskyi (kerivnyk), Ya. Kalakura (nauk. red.), O. Kalakura, M. Yurii. NAN Ukrainy, In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa, 2022. 512 s. [ukr.]. **7.** Brekhunenko, V., Boiko, P., Zaiats, A. Prostorovi mezhi ukrainskoho svitu: kompleks uiaavlennia ta yikh realizatsiia v rannomodernii Ukraini (XVI–XVIII st.). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy; Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka; Instytut ukrainskoi arkhieohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy. Lviv; Kyiv, 2023. 480 s. [ukr.]. **8.** Kukharska, H. Yu. Poniattia ta riznovydy terytorialnoi identychnosti. *Naukovi zapysky Khersonskoho viddilu Ukrainskoho heohrafichnogo tovarystva: zb. nauk. prats* / [za red. I. O. Pylypenka, D. S. Malchukovoi]. Vyp. 10. Kherson: FOP Vyshemyrskyi V. S., 2018. S. 46–51. [ukr.]. **9.** Starchenko, N. Cowo guru – seredovyshe myslennia ta dii. Relihiina samoidentychnist ukrainsiv (rusyniv) na mezhi XVI–XVII st. (Ch. 1/2). YouTube. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IFNkTHSoe34> (data zvernennia: 12.03.2025) [ukr.].

10. Yakovenko, N. *Ukrainska shliakhta z kintsia XIV do seredyiny XVII stolittia*. Volyn i Tsentralna Ukraina. Vyd. 2, perehl. i vypr. Kyiv: Krytyka, 2008. 299 s. [ukr.].
11. Brekhunenko, V., Boiko, P., Zaiats, A. *Prostorovi mezhi ukrainskoho svitu: kompleks uavlennia ta yikh realizatsiia v rannomodernii Ukraini (XVI–XVIII st.)*. Lviv; Kyiv, 2023. S. 408 [ukr.].
12. Tam samo. S. 412 [ukr.].
13. Kukharska, H. Yu. *Poniattia ta riznovydy terytorialnoi identychnosti. Naukovi zapysky Khersonskoho viddilu Ukrainskoho heohrafichnogo tovarystva: zb. nauk. prats. Vyp. 10*. Kherson, 2018. S. 48 [ukr.].
14. *Kulturolohiia: navch. posib. / za red. T. B. Hrytsenko, S. P. Hrytsenko, A. Yu. Kondratiuk [ta in.]. 2-he vyd. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2009. S. 158 [ukr.].*
15. *Zhyttia ta zvychai ukrainskykh studentiv u XVII–XVIII st. Ch. 2. / interv'iu z Maksymom Yaremenkom, 11.07.2023. Uculture. URL: <https://uculture.com.ua/publications/53> (data zvernennia: 01.04.2025) [ukr.].*
16. Nudha, H. A. *Pershi mahistry i doktory: ukrainski studenty v universytetakh Yevropy XIV–XVIII st. Zhovten. № 3. S. 89–101 [ukr.].*
17. Bondaruk, V. O. (2016). *Rozvytok yurydychnoi nauky i osvity v Zamoyskii akademii (1594–1784 rr.)*. Dys. kand. yuryd. nauk, Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrainy. Kyiv. URL: <https://web.archive.org/web/20170329055249/http://idpnan.org.ua/files/1bondaruk-v.o.-rozvytok-yuridichnoyi-nauki-i-osvity-v-zamoyskii-akademii-1594-1784-rr.-d.pdf> (data zvernennia: 15.03.2025). [ukr.].
18. *Fundatio Academiae Zamoscensis. Zamość, 1600. S. 216. Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa. URL: <https://kpbk.ukw.edu.pl/dlibra/publication/28579/edition/26794> (data zvernennia: 15.03.2025) [lat.].*
19. Brekhunenko, V., Boiko, P., Zaiats, A. *Prostorovi mezhi ukrainskoho svitu: kompleks uavlennia ta yikh realizatsiia v rannomodernii Ukraini (XVI–XVIII st.)*. Lviv; Kyiv, 2023. S. 410 [ukr.].
20. Bratasiuk, V. M. *Pravova realnist yak forma proiavu intelektualnoi tradytzii epokhy (na materialakh romano-hermanskoï pravovoï sim'i): avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.12. Kyiv, 2005. S. 16 [ukr.].*
21. Hmityrek, H. *Molod z ukrainskykh zemel u Zamoiskii akademii v XVI–XVII st. Sotsium. 2003. № 2. S. 15. URL: http://resource.history.org.ua/publ/socium_2003_2_11 (data zvernennia: 03.04.2025) [ukr.].*
22. Veremnych, Ya. V. *Donbas yak porubizhnyi rehion: terytorialnyi vymir*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2015. S. 17 [ukr.].

Bondaruk Vadym. Some aspects of territorial identity formation in early modern Ukraine

Introduction. *Sociocultural transformations of Ukrainian lands during the 16th–18th centuries, which occurred under conditions of constant geopolitical challenges and cultural interactions, are generating increasing research interest. It was during this period that the fundamental state and legal practices that today can be attributed to the Ukrainian legal tradition were established. In this context, the study of territorial identity phenomenon is important for understanding collective self-awareness, shared historical memory, cultural codes, and worldview orientations of Ukrainian society. Territorial identity occupies a special place among identities both during the formation of states (from the 16th century) and in view of contemporary challenges, caused particularly by Russian aggression against Ukraine and the occupation of its territories.*

The aim of the article. *The purpose of the article is to analyze certain aspects of territorial identity formation in Ukrainian lands of the early modern period, to identify key factors and mechanisms of its development, and to determine the role of educational institutions, particularly the Zamość Academy (1594–1784) as an educational and cultural phenomenon.*

Results. *It was found that territorial identity in early modern Ukraine was formed under the influence of multiple interconnected factors. The presence of Ukrainian lands within various state formations (Grand Duchy of Lithuania, Polish-Lithuanian Commonwealth, Hetmanate) created a unique sociocultural context characterized by constant political transformations, unstable borders, and permanent cultural exchange between social groups. Identity formation was influenced by religious affiliation, social stratification, linguistic features, educational traditions, and symbolic geography, with a gradual transformation toward a more cohesive ethnocultural identity.*

The social elite, especially the nobility of Kyiv region, Volhynia, and Bratslav region, played a significant role in the processes of territorial identity formation. Noble families were carriers of complex cultural codes that combined elements of Orthodox tradition, Polish urban culture, and local customary practices. Ukrainian nobility served as a specific mediator between different cultural worlds, capable of adapting external influences according to local traditions.

Educational institutions, especially the Zamość Academy, served as unique spaces for cultural communication and social integration. According to the Academy's Album records, over 7,000 individuals from Ukrainian lands received education within its walls, constituting more than 70% of the total recorded number of students. The Academy had a significant impact on the cultural and legal educational-scientific situation in Ukrainian lands, having a powerful law faculty that trained doctors of law and public notaries.

Conclusions. *The process of territorial identity formation in early modern Ukraine demonstrates complex sociocultural dynamics, where geopolitical factors, social structure, cultural practices, and educational institutions played important roles. This process clearly established identification relationships that connect the Ukrainian community with its own living space, confirmed by the phenomenon of the Zamość Academy. Academy graduates, by engaging in the public life of Ukrainian society, not only preserved territorial identity but also acquired a conscious identity with the local community through fraternities, as well as assimilated a pan-European identity. This contributed to the emergence of complex, multi-level forms of self-identification, in which local, regional, and universal coexisted without rigid hierarchy.*

Key words: *territorial identity, early modern Ukraine, Zamość Academy, student albums, borderlands, social elite, collective identity, legal education, cultural adaptation.*